

ชื่อโครงการวิจัย โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองหล่ม
บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

ชื่อผู้เขียน นายสุวัฒน์ ญาณะโค

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน และศึกษาแนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษารธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ตลอดจนการศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ในพื้นที่โรงเรียนวัดหนองหล่ม บ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ใช้หลักการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกระบวนการวิจัยที่ดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทางโรงเรียน กิจกรรมที่ดำเนินงานจะเป็น การประชุม การประชุมเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 189 คน แยกเป็นดังนี้

1. โรงเรียนวัดหนองหล่ม ครู 8 คน นักเรียน 50 คน ภารโธง 1 คน
2. บ้านหนองหล่ม ประชากร 50 คน
3. บ้านป่าบง ประชากร 40 คน
4. บ้านป่าปวย ประชากร 40 คน

ได้ผลสรุป ดังนี้

1. ระยะก่อนการทำวิจัย

โรงเรียนวัดหนองหล่ม เป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีกรณีศึกษา ป่าชุมชนในปีการศึกษา 2536 ถึง ปี พ.ศ. 2539 จะมุ่งเน้นการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเชิงลึก เพื่อให้ให้นักเรียน ได้เรียนรู้และเข้าใจในปัญหาสาเหตุที่แท้จริงของการเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การวางแผนในการแก้ปัญหา หลังจบโครงการทางโรงเรียนวัดหนองหล่มได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา ด้วยวิธีกรณีศึกษาป่าชุมชนต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน แต่เนื้อหาและหลักสูตรการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นในกิจกรรมการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ยังไม่ได้ดำเนินการ

ดังนั้น ทางโรงเรียนและชุมชนจึงประชุมพิจารณาร่วมกันสรุปว่า ควรมีการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางศึกษา ธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย เป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผายาย เพื่อใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของทาง โรงเรียน และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตที่ได้รับจากป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านจะช่วยกันดูแลป่าชุมชนเพื่อสร้างรายได้ อันจะนำไปสู่การสร้าง พัฒนาแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสำหรับโรงเรียนที่ดีขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้าน ต่อไป

2. แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นป่าชุมชน โดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

- 1) ศึกษาสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลในท้องถิ่น ในประเด็นดังต่อไปนี้
 - ประวัติความเป็นมาของบ้านหนองหล่ม บ้านป่าบง และบ้านป่าปวย สภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน
 - ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชน กฎระเบียบป่าชุมชนของทั้ง 3 หมู่บ้าน พืชพรรณไม้ สัตว์ป่าในเขตป่าชุมชน และอาหารที่มาจากป่าชุมชน
 - กิจกรรมการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติคอยผายาย
- 2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มารวบรวมมา เพื่อที่จะเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 3) การกำหนดความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยมีการประชุมพิจารณาแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้มานั้น มีจุดมุ่งหมายสนองตอบต่อสิ่งใดมากที่สุด
- 4) การกำหนดความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน เนื้อหาสาระ และประสบการณ์ในหลักสูตรย่อยมีความต่อเนื่องกับรายวิชาอื่น ๆ ในหลักสูตรแกนกลางเป็นพื้นฐานสำหรับรายวิชา อื่น ๆ ในระดับสูงขึ้นสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่ คุณค่า ความยาก-ง่าย ปริมาณเนื้อหาสาระ และประสบการณ์เหมาะสมกับระดับชั้นเรียนหรือไม่
- 5) การออกแบบหลักสูตร โดยดำเนินงานโดยยึดแนวทางของหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งจะประกอบด้วย หลักการ วิสัยทัศน์ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ ประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน เวลาเรียน สื่อการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล
- 6) การร่างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่น โดย การทำงานของโครงการวิจัยมอบหมายให้ทีมวิจัยที่เป็นคณะครูเป็นผู้ดำเนินงานร่างหลักสูตร
- 7) การทบทวนและการวิเคราะห์การร่างหลักสูตร ในประเด็นความน่าจะเป็นไปได้ของกระบวนการเรียนรู้

- 8) การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น โดยใช้กลุ่มทดลองจากคณะที่เข้ามาศึกษา
ดูงาน และให้ผู้เชี่ยวชาญ (ศึกษานิเทศก์ สพท. ลำพูนเขต 1 อาจารย์ 3 ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา) ตรวจสอบ
- 9) การสรุปการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำเสนอให้ชุมชนทราบ
- 10) การขออนุมัติใช้หลักสูตรท้องถิ่นจากคณะกรรมการสถานศึกษา

3. แนวทางการพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชน โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งการเรียนรู้
ของชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การพัฒนาเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนคอยผาย โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้เป็น
แหล่งเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นที่จัดสร้างขึ้น
- 2) การพัฒนาบุคลากร ทั้งที่เป็นทีมวิจัย คณะครู และชุมชน ทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยการศึกษาดูงาน การเข้า
รับการอบรม
- 3) การพัฒนาสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ที่เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้น เช่น การพัฒนาจุดศึกษา การสร้างฝาย
พระราชดำริตามเส้นทางศึกษา
- 4) การพัฒนาพื้นที่ เส้นทางศึกษา บริเวณป่าชุมชนคอยผาย มีการเพิ่มจุดศึกษาขึ้นอีก 2 จุดการศึกษา
เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ได้ครบกระบวนการเรียนรู้ คือ ชั้นเตรียม ชั้นสอน ชั้นสรุป
- 5) การพัฒนาด้านเทคนิคการให้ความรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยรับผู้เข้ามาศึกษาดูงานและจัด
กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

4. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และ
การเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) การวิเคราะห์และวางแผนการดำเนินการ โดยดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันของทีม
งานวิจัย และคณะกรรมการป่าชุมชนในการทำงานวิจัย
- 2) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
 - 2.1) การจัดประชุมประชาคมเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
 - 2.2) การประชุมเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานสร้างความเข้มแข็งชุมชน
- 3) การศึกษาดูงาน
 - 3.1) การประชุมวางแผนงานเพื่อการศึกษาดูงาน
 - 3.2) การศึกษาดูงาน (การประชุมการเรียนรู้ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน)
 - 3.3) การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
- 4) การระดมทรัพยากร